

Minden valamire való kutatónak rá kellett jönnie, hogy Erdélyben egymás mellett három nemzet kultúrájának sajátos *variánsai* jöttek létre, de ezek a variánsok szerves részei az anyanemzet egyetemes műveltségének.

(1991. 10.)

IMREH ISTVÁN

Sokszínű erdélyiség

(Részlet)

[...] Tanulságos Erdély törvénykönyveinek lapozgatása. A XVII. század derekán olyan jogszabálygyűjtemények, mint az *Approbatae Constitutiones* és a *Compilatae Constitutiones* megszületése jelzi az egységesülést, a központosító kohézió megnövekedését. Ugyanakkor éppen a kodifikáció révén válik felismerhetővé a sajátos jogok és kötelezettségek nagyszámúsága. (A megőrzött jogi sokszínűségről árulkodnak például azok az artikulusok, amelyeknek külön címettje a magyar, székely, román, szász, cigány, örmény, zsidó, görög, rác, habán újkeresztény vagy az idegen.)

Milyen szerepük volt a részeknek, a kis, helyi, partikuláris formációk nagyobb sűrűségének az erdélyiség, a fejedelemségkori „közszellem” formálásában? Erőt, akaratot, célt eleink mindenesetre e műhelyekbe munkáltak ki, s ezeket rangosították egyesek országos érdekűvé. Sok odaadást, ragaszkodást, szeretetet, önfeláldozási készséget viszont e kisközösségek maguk éltek fel. Többen vélekednek úgy, hogy minél szűkebb körű a „communitas”, annál intenzívebb a hozzátartozás, a betagozódás, annál szorosabbak az egybefogó kötelékek. Példa rá egyebek között a XVII. századi Kolozsvár (lásd Bálint József és Pataki József *Kolozsvári emlékirók* című kötetét).

Vegyük csak szemügyre például a nótáriusok eskütételének szövegét. Az ami meglepő, az a várost hazának minősítő fogalmazás. Az ifjú Heltai Gáspárról 1611-ben írják, hogy ismeretes, miszerint „őkegyelme eleitől fogva, mind ez ideig ez városnak úgy, mint édes hazájának, minémű nagy hűséggel és szeretettel szolgált...” 1618-ban Stephanus Politoris dícséretében is hazaként jelölik a várost Csak 1647-ben ígér hűséget Árkossi Máté deák uram az „országának” is, „hazának” is: „Az országának, fejedelmének, azután az városnak mint hazámnak hűséggel akarok lenni.”

1659-ben Lintzig János szücsmester, főbíró kész a halálba menni, feláldozni magát a közösségért, hogy mentse a töröktől szeretett „hazáját”, városát. Az, aki janicsárkézben oda kiáltja, a falak biztonságában lévő polgártársainak, hogy: „ennekem most meg kell halnom. Az várost meg ne adjátok” — az példája tud lenni a zárt kisközösségek közszellemformáló erejének. [...]

(1991. 10.)

JAKÓ ZSIGMOND

Erdélyiség vagy összmagyarság?

(Részlet)

Előre kell bocsátanom, hogy egyrészt a legidősebb nemzedékhez tartozom, másrészt nem tekinthetem magam törzsökös erdélyinek, mert a Partiumból, nagyon erősen hagyományokat őrző bihari családi környezetből származom. Látószögem tehát, amelyből az erdélyiség-tudat alakulását megítélem, lényegesen eltérő lehet az általánostól.

Nézetem szerint Erdély és az erdélyiség mai fiatalabb nemzedékeink számára alig jelent többet, mint a tisztántúltság vagy a dunántúltság az ott élőknek. A transzszilvanizmus már a két háború között súlyos sebeket kapott a polgári Románia kisebbségi politikájától, a kommunista diktatúrától pedig a halálos csapást is elszenvedte. Ahogyan ritkult azoknak sora, akiknek még pozitív élményei is voltak az erdélyi együttélésekről, ugyanúgy